

Ioana Ruxandra Toșu_Rezumat

Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Litere
Școala Doctorală de Studii Lingvistice și Literare

PERSPECTIVE ASUPRA TRADUCERII BENZILOR
DESENATE JAPONeze (*MANGA*) ÎN LIMBA ROMÂNĂ:
TRANSFERUL PRAGMATIC ÎN ELEMENTE DE
YAKUWARIGO

REZUMAT

Coordonator științific: Prof. univ. dr. habil. Rodica Frent

Student-doctorand: Ioana Ruxandra Toșu

Cluj-Napoca

2024

CUPRINS

INTRODUCERE	1
0.1. Ipoteze, obiective, demersuri.....	5
0.2. Metodologie.....	6
0.3. Structura tezei.....	8
0.4. Importanța studiului.....	9
CAPITOLUL I. Context cultural	12
I.1. <i>Popular culture</i> sau cultura pop.....	15
I.1.1. Cultura niponă între tradiție și modernitate.....	19
I.1.2. Cultura pop în spațiul japonez.....	23
I.1.3. <i>Cool Japan</i> – strategie de promovare a culturii nipone.....	25
I.1.4. Cultura pop niponă în spațiul românesc.....	28
I.1.5. Fenomenul <i>NEZUMI By NEMIRA</i>	32
I.2. Benzile desenate japoneze – <i>manga</i> . Definiții. Scurt istoric.....	34
I.2.1. Banda desenată definită ca literatură „de consum”.....	37
I.2.2. <i>Manga</i> – de la origini până în prezent.....	39
I.2.3. Caracteristici definitorii ale <i>manga</i>	44
CAPITOLUL II. Cadru teoretic – definirea conceptelor lingvistice	50
II.1. Pragmatica lingvistică în analiza benzilor desenate (<i>manga</i>).....	51
II.1.1. Teoria actelor de limbaj și principiul exprimabilității.....	56
II.1.2. Teoria relevanței și principiul pertinentei.....	60
II.2. Textul multimodal.....	62
II.2.1. Benzile desenate ca texte multimodale.....	64
II.2.2. Importanța contextului pentru descifrarea mesajului unui text multimodal.....	68
II.2.3. Traducerea textului multimodal – teoria <i>Skopós</i>	76
II.2.3.1. Scopul traducerii – echivalența pragmatică.....	80
II.3. Conceptul lingvistic <i>yakuwarigo</i> („lexeme atribuite unui anumit rol’).....	83
II.3.1. <i>Limbajul atribuit unui anumit rol (role language)</i>	90

II.3.2. <i>Limbajul specific unui personaj (character language)</i>	92
II.3.3. <i>Limbajul stereotipizat (stereotypical speech)</i>	93
CAPITOLUL III. Aplicație practică – analiza lingvistică a <i>yakuwarigo</i> (,lexeme atribuite unui anumit rol’) în discursul <i>manga</i>	96
III.1. <i>Limbajul atribuit unui anumit rol (role language)</i>	99
III.1.1. <i>Limbajul erei Heian în Genji Monogatari 源氏物語 (Povestea lui Genji)</i>	100
III.1.2. <i>Limbajul yakuza în Nisekoi ニセコイ (Dragoste falsă)</i>	119
III.1.3. <i>Limbajul onē (,limbajul surorii mai mari’) în Kuroshitsuji 黒執事 (Majordomul negru)</i>	140
III.1.4. <i>Sufixe de politețe în Kuroko no basuke Replace Plus 黒子のバスケ Replace PLUS (Baschetul jucat de Kuroko: Replace Plus)</i>	153
III.1.5. <i>Dialecte în Barakamon ばらかもん (Spirit vesel)</i>	163
III.1.6. <i>Limbajul mimetic în Kamisama Hajimemashita 神様はじめました (Am devenit zeiță)</i>	172
III.2. <i>Limbajul stereotipizat (stereotypical speech)</i>	184
III.2.1. <i>Limbajul samuraiului în Rurōni Kenshin -Meiji Kenkaku Roman Tan- るろうに剣心 - 明治剣客浪漫譚 - (Rătăcitorul Kenshin – Povestea romantică a spadasiului din era Meiji)</i>	186
III.2.2. <i>Limbajul aruyo în Gintama 銀魂 (Suflet de argint)</i>	213
III.2.3. <i>Limbajul savantului în Bleach ブリーチ (BLEACH)</i>	225
III.2.4. <i>Limbajul liderului militar în Shingeki no kyōjin 進撃の巨人 (Atacul titanilor)</i>	245
III.3. <i>Limbajul specific unui personaj (character language)</i>	261
III.3.1. <i>Limbajul lui Uzumaki Naruto în Naruto - ナルト - (NARUTO)</i>	262
CONCLUZII	273

INDEX	289
Anexa 1: Glosar de termeni.....	289
Anexa 2: Benzi desenate (<i>manga</i>) analizate.....	292
BIBLIOGRAFIE	362

Prezenta teză de doctorat, intitulată *Perspective asupra traducerii benzilor desenate japoneze (manga) în limba română: transferul pragmatic în elemente de yakuwarigo*, adresează o problematică importantă în domeniul traductologiei și al pragmaticei lingvistice, concentrându-se pe traducerea culturală și lingvistică a *yakuwarigo* („lexeme atribuite unui anumit rol”) din limba japoneză în limba română. Cercetarea își propune să investigheze modul în care aceste elemente lingvistice, profund ancorate în cultura japoneză, pot fi adaptate pentru a menține atât fidelitatea semantică, cât și nuanțele pragmatice și culturale în limba română.

Semnificația mediului lingvistic ca element intrinsec al unei benzi desenate a captat recent atenția cercetărilor, mai ales în ceea ce privește operele *manga* (benzi desenate japoneze). Această creștere a interesului a devenit evidentă în urma cercetărilor lingvistice începute în jurul anului 2000, când Kinsui Satoshi a remarcat prezența unui limbaj distinct al personajelor ficționale, definindu-l sub termenul de *yakuwarigo* („lexeme atribuite unui anumit rol”). Având la bază truismul posibilității și/sau imposibilității traducerii culturilor, care a fost subiectul unor dezbateri ample în rândul specialiștilor în domeniu de-a lungul timpului (Nida 1964; Venuti 1995/2008; Eco 2001; Lungu Badea 2004), am considerat că termenul *yakuwarigo* nu se limitează exclusiv la unități lingvistice cu conotații culturale, ci se extinde către o gamă mult mai amplă de mărci pragmatice utilizate pentru conturarea caracteristicilor care definesc personajul în cauză.

Studiul de față se angajează într-o analiză pragmalingvistică tocmai asupra unui mediu insuficient cercetat, *manga*, aducând în prim-plan importanța limbajului atribuit personajelor din benzile desenate. Analiza transcende simpla interpretare a narațiunii, concentrându-se asupra modului în care registrul lingvistic funcționează ca un element esențial în conturarea personalității personajelor. Un punct focal al cercetării îl constituie mesajul pragmatic intenționat de către autor și vehiculat prin limba originală, precum și modificările care intervin în acest mesaj în urma procesului de traducere. Astfel, studiul aduce o contribuție importantă la înțelegerea complexă a interacțiunii dintre limbaj și semnificația sa în contextul multimodal al benzilor desenate.

Corpusul acestui studiu a fost selectat în funcție de tipologia personajului, în vederea exemplificării unei varietăți cât mai ample a modurilor de utilizare a elementelor de *yakuwarigo* („lexeme atribuite unui anumit rol”). Materialele textuale au fost împărțite într-o schemă tripartită, în concordanță cu funcția cuvintelor atribuite personajelor și, mai departe, în subcategorii conforme tipurilor specifice de personaje. Am acordat o atenție deosebită mărcilor pragmatice care

definesc universul lingvistic distinct al fiecărui personaj, fiind supuse analizei și traducerii într-un context limitat.

Lucrarea de față se situează la intersecția mai multor discipline: studii culturale, lingvistică și traductologie. Cercetarea se fundamentează pe teorii din domeniul pragmaticii lingvistice și al traductologiei, domenii strâns legate de studiul culturii și civilizației, și demarează cu o analiză riguroasă a mesajului pragmatic intenționat, plecând de la textul original în limba japoneză. Scopul este de a oferi o traducere care să conserve fidelitatea sensului semantic inițial, în timp ce sunt identificate și aplicate echivalențe pragmatice adecvate între limba și cultura sursă (japoneză) și limba și cultura țintă (română). Această abordare implică nu doar un transfer lingvistic, ci și o adaptare culturală, nuanțele culturale și pragmatice fiind corespunzător reflectate în traducere. Cercetarea examinează și gradul de relevanță al textului tradus (țintă) în ceea ce privește interacțiunea dintre personaj și cititor, analizând modul în care traducerea influențează receptarea și interpretarea textului de către cititorii din cultura țintă. Această evaluare oferă o perspectivă relevantă asupra eficacității traducerii în transmiterea mesajului pragmatic și a impactului său asupra experienței cititorului.

Traducerile incluse în acest studiu îmi aparțin și nu urmăresc verificarea sau testarea unor teorii existente în domeniul traductologiei. În schimb, obiectivul principal este de a analiza în ce măsură echivalențele pragmatice obținute prin transpunerea textului din limba japoneză în limba română sunt relevante și eficiente. Abordarea propusă este menită să ofere o perspectivă detaliată asupra complexității și provocărilor implicate în procesul de traducere interculturală, cu un accent deosebit pe adaptarea mesajului pragmatic în contextul specific al limbii și al culturii țintă.

Prin această cercetare academică am investigat cu rigurozitate complexitatea inerentă în procesul de traducere a benzilor desenate japoneze *manga*, în limba română, cu un accent deosebit pe analiza transferului mesajului pragmatic, în particular cel încorporat în elementele de *yakuwarigo* („lexeme atribuite unui anumit rol”). Structura lucrării este organizată într-o manieră logică și coerentă, urmând un traseu clar de la contextul cultural și teoretic până la analiza practică și studiul traducerii. Aceasta este împărțită în trei capitole principale, fiecare divizat în subcapitole care abordează diverse aspecte tematice relevante pentru studiu.

Primul capitol, intitulat *Context cultural*, reprezintă un fundament necesar înțelegerii culturii pop japoneze și a influenței sale globale. Am explorat relația dintre cultura niponă și dimensiunile ei de tradiție și modernitate, precum și strategia *Cool Japan* ca mijloc de promovare

internațională. Am examinat, de asemenea, influența culturii pop japoneze în spațiul cultural românesc și evoluția benzii desenate japoneze (*manga*), oferind o definiție a conceptului, un scurt istoric, precum și o analiză a trăsăturilor sale caracteristice. *Manga* este abordată și în contextul literaturii „de consum”, explorând modul în care acest gen a evoluat de la origini până în prezent. Nu în ultimul rând, am adus în discuție noua apariție pe piața românească a primului imprimat *manga* în limba română, care a fost tradus și publicat prin proiectul NEZUMI al editurii Nemira.

Al doilea capitol, *Cadru teoretic – definirea conceptelor lingvistice*, s-a concentrat pe fundamentele teoretice necesare pentru a înțelege fenomenele lingvistice din *manga*. Am prezentat concepte din pragmatica lingvistică, precum teoria actelor de limbaj și principiul exprimabilității, alături de teoria relevanței și principiul pertinentei, care sunt aplicate în analiza benzilor desenate. Textul multimodal a fost apoi supus unei analize, punându-se accent pe îmbinarea textului scris cu imagini în benzile desenate și pe importanța contextului în descifrarea mesajului. Teoria *Skopós* a fost discutată în contextul traducerii textelor multimodale, cu un accent special pe scopul traducerii și echivalența pragmatică. Tot în acest capitol a fost abordat conceptul lingvistic *yakuwarigo*, care se referă la lexeme atribuite unui anumit rol, fiind analizate și alte aspecte precum limbajul stereotipizat și limbajul specific personajelor.

În capitolul al treilea, *Aplicație practică – analiza lingvistică a yakuwarigo* (lexeme atribuite unui anumit rol) în discursul *manga*, am aplicat conceptele teoretice prezentate în capitolul precedent prin analizarea registrului specific personajelor din diverse *manga*. Am examinat mărcile pragmatice atribuite anumitor roluri, cum ar fi limbajul din era Heian 平安時代 (794-1185), limbajul *yakuza* sau sufixele folosite în funcție de gradul de politețe exprimat. De asemenea, am analizat formele de limbaj stereotipizat, cum ar fi limbajul samuraiului sau al liderului militar, care ajută la conturarea personalității și rolului personajelor. Studiul a continuat prin explorarea modului de exprimare caracteristic anumitor figuri individuale, cum ar fi discursul lui Uzumaki Naruto, oferind o înțelegere mai profundă a felului în care limbajul reflectă trăsăturile definitorii ale fiecărui personaj.

Structura lucrării asigură o abordare echilibrată între teorie și aplicație practică, evidențiind complexitatea procesului de adaptare culturală și lingvistică a elementelor *yakuwarigo* (lexeme atribuite unui anumit rol) în traducerea *manga*.

În demersul de a oferi o definiție proprie conceptului lingvistic *yakuwarigo* (lexeme atribuite unui anumit rol), l-am conturat drept o strategie pragmalingvistică de o complexitate

Ioana Ruxandra Toșu_Rezumat

semnificativă, care presupune o selecție deliberată și atent direcționată a elementelor lingvistice din limbajul natural, în vederea atingerii unui scop specific. Această abordare implică utilizarea intenționată a resurselor lingvistice pentru a conferi identitate discursivă și stilistică, în funcție de contextul comunicativ și de cerințele narrative. Selecția are loc în pofida constrângerilor spațio-temporale, cu obiectivul de a construi un univers lingvistic particularizat și relevant pentru un anumit personaj, fie că este principal sau secundar. Scopul fundamental al strategiei pragmalingvistice descrise este de a conferi personajului unicitate și memorabilitate, printr-o utilizare distinctă și semnificativă a limbajului. Această abordare presupune o înțelegere profundă a relației dintre limbaj și caracterizarea personajelor, evidențiind modul în care specificitatea lingvistică poate influența și modela percepția cititorului asupra unui personaj. În acest sens, *yakuwarigo* („lexeme atribuite unui anumit rol”) nu funcționează doar ca un instrument de comunicare, ci și ca un mijloc de construcție a identității și profunzimii personajelor în cadrul unei narațiuni. Astfel, lexemele atribuite unui anumit rol contribuie la crearea unei experiențe narrative mai bogate și mai captivante, permițând entităților ficționale să se manifeste și să interacționeze în moduri care reflectă și întăresc rolurile lor în poveste.

Concluziile cercetării subliniază importanța *yakuwarigo* ca un instrument esențial în caracterizarea personajelor din *manga* și provocările implicate în procesul de traducere. Traducătorul nu doar că trebuie să transpună sensul semantic, ci să captureze subtilitățile culturale și pragmatice, asigurând astfel o experiență autentică pentru cititorii români. Teza contribuie la înțelegerea modului în care limbajul ficțional poate fi transpus între culturi, evidențiind rolul traducătorului ca mediator cultural și pragmatic între limbile și culturile sursă și țintă. Astfel, studiul oferă o contribuție semnificativă la domeniul traductologiei și pragmaticii lingvistice, aducând o perspectivă inovatoare asupra modului în care traducerea *yakuwarigo* poate conserva complexitatea culturală și pragmatică a textului original. Această cercetare deschide noi orizonturi pentru înțelegerea dinamicii interne a traducerilor interculturale, oferind o bază solidă pentru viitoare studii asupra textelor multimodale și a traducerii benzilor desenate japoneze.

Cuvinte cheie: cultura pop, analiză pragmalingvistică, conceptul *yakuwarigo*, text multimodal, *manga*, echivalență pragmatică, traducere